

LADISLAV CABADA *

ČEŠKE POLITIČNE STRANKE IN NJIHOV POLOŽAJ V PROCESU OBLIKOVANJA EVROPSKIH POLITIČNIH STRANK

Povzetek: *Proces vključevanja političnih strank iz držav srednje in vzhodne Evrope v evropske transnacionalne in supranacionalne strankarske organizacije se je okreplil s procesom vključevanja teh držav v Evropsko unijo. V članku prikazujemo oblikovanje povezav in sodelovanja med evropskimi strankarskimi organizacijami in češkimi političnimi strankami, ki so si za članstvo v nekaterih mednarodnih strankarskih organizacijah prizadevale že od leta 1990 naprej. Hkrati so češke stranke pokazale večje zanimanje za poglobljeno sodelovanje z evropskimi strankami in federacijami, na drugi strani pa so evropske strankarske federacije že začele iskati sorodne stranke v državah-kandidatkah. Pridruženo ali celo polnopravno članstvo strank iz držav srednje in vzhodne Evrope v evropskih strankarskih federacijah je v zadnjih desetih letih pomenilo predvsem prilagajanje teh strank zahtevam strankarskih federacij. V prihodnosti lahko pričakujemo, da bodo stranke iz držav srednje in vzhodne Evrope bistveno močnejše vplivale na programe in celotno podobo evropskih strankarskih federacij kot so do sedaj.*

Ključni pojmi: *mednarodno strankarsko sodelovanje, evropske strankarske federacije, evropske stranke, politične stranke na Češkem*

1167

Uvod

Sredi junija (13. in 14. junija) 2003 je bil na Češkem prvi referendum v zgodovini te države. Referendumsko vprašanje je bilo zelo preprosto - podpirate ali nasprotujete vstopu Češke republike v Evropsko unijo? Več kot tri četrtine volivcev, ki so se referendumu udeležili, je podprlo članstvo Češke republike v Evropski uniji (EU). Tako bo Češka republika v EU vstopila sredi leta 2004.

Proces vključevanja Češke republike oziroma Češkoslovaške republike v EU se je dejansko začel takoj po t.i. žametni revoluciji, ki se je zaključila ob koncu leta

* Dr. Ladislav Cabada, predstojnik oddelka za politologijo in sociologijo na Fakulteti za humanistične študije, Zahodnočeška univerza v Plznu. Vso korespondenco lahko pošiljate na elektronski naslov cabada@kas.zcu.cz.

1989 in je zrušila komunistično vladavino na Češkoslovaškem. Že od začetka tega procesa so bile češke politične stranke, ki so se po padcu komunizma pospešeno oblikovale, bolj ali manj vključene v procese mednarodnega sodelovanja strank, in sicer na podlagi t.i. evropskih strankarskih federacij, na podlagi manj formalnih transnacionalnih strankarskih organizacij v Evropi in svetu ali na podlagi bilateralnih ter multilateralnih odnosov z ideološko sorodnimi strankami v posameznih državah. Češke stranke so se že v začetku 90. let vključile v vse navedene oblike transnacionalnega strankarskega sodelovanja, vendar je potem prišlo do relativno pomembnih sprememb v oblikah, predvsem pa v bistvu strankarskega sodelovanja prek meja Češke republike.

Članek je kratka analiza preteklega in sedanjega stanja v odnosih med češkimi strankami in mednarodnimi strankarskimi organizacijami, pri čemer bo glavna pozornost namenjena evropskim strankarskim federacijam - strankarskim organizacijam, ki so bile ustanovljene na podlagi 191. člena Pogodbe o Evropskih skupnostih.

Evropske politične stranke

Oblikovanje evropskih političnih institucij oziroma institucij Evropskih skupnosti in kasneje Evropske unije je že od vsega začetka pomenilo tudi proces oblikovanja nadnacionalnih strankarskih povezav. Te povezave so se pojavile kmalu po sklenitvi prvih pogodb Evropskih skupnosti. Že po nastanku Skupščine Evropske skupnosti za premog in jeklo so se v njenem okviru oblikovale poslanske skupine na višji ravni kot je nacionalna. Ustanovljene so bile poslanske skupine, ki so povezovale poslance sorodnih ideoloških usmeritev iz različnih držav (Sokol, 2001: 112).

Ideološke povezave predstavnikov različnih držav so bile seveda poznane že pred ustanovitvijo Evropskih skupnosti, predvsem v obliki zvez in internacional. Vendar so internacionalne oziroma transnacionalne strankarske povezave in organizacije po drugi svetovni vojni začele izgubljati pomen. To se je v Evropi pokazalo predvsem s poglobljanjem evropskih integracijskih procesov.

Za oblikovanje evropskih političnih strank je bila odločilna uvedba neposrednih volitev v Evropski parlament. Uvedba neposrednih volitev v Evropski parlament predstavlja ključno točko oblikovanja evropskih političnih strank ali evropskih strankarskih federacij, ki so nihale med transnacionalno in supranacionalno naravo. Evropske strankarske federacije imajo do sedaj bolj transnacionalno kot supranacionalno naravo, saj niso oblikovane iz posameznikov in lokalnih organizacij, temveč iz že obstoječih nacionalnih strank (Sokol, 2001: 113). Evropske strankarske federacije so trenutno še vedno oblikovane na principu kolektivnega članstva, pri čemer kolektivne člane predstavljajo posamezne ideološko sorodne stranke.

Ko govorimo o evropskih strankarskih federacijah moramo upoštevati, da obstajajo tudi stranke, ki nasprotujejo poglobljanju evropske integracije na splošno ali pa le pri konkretnih vprašanjih, denimo glede vprašanja povezovanja strank iz različnih držav Evropske unije oziroma Evrope. Gre za stranke, ki povečujejo

nacionalno državo "westfalskega izvora" kot glavnega, mogoče celo edinega odgovornega političnega akterja v mednarodnih odnosih. Mednarodno strankarsko povezovanje za te stranke pomeni kršenje tega principa. Kljub temu pa so se tudi take stranke začele postopno povezovati, zlasti v 90. letih 20. stoletja.

V Evropi torej v tem trenutku obstaja več oblik strankarskega povezovanja transnacionalne in nadnacionalne narave. Ko iščemo skupni imenovalac za strankarsko povezovanje, bi se morda v politični teoriji najlaže naslonili na koncept strankarskih družin, ki ga izpostavljata npr. von Beyme (1982), v zadnjem času pa tudi Lewis (2000). Evropske strankarske federacije, a tudi druge vrste mednarodnih strankarskih povezav v Evropi, namreč izhajajo predvsem iz povezovanja ideološko sorodnih strank.

V preglednici 1 prikazujemo trenutni položaj strankarskega povezovanja na ravni EU.

Preglednica 1: Strankarske družine in evropske politične stranke

Strankarska družina	Evropska politična stranka/federacija na podlagi 191. člena Pogodbe o Evropskih skupnostih	Poslanska skupina v Evropskem parlamentu (5. volilno obdobje)	Druga transnacionalna strankarska organizacija v Evropi
Krščansko demokratska	Evropska ljudska stranka (del)	Poslanska skupina Evropske ljudske stranke - Evropski demokrati (del)	-
Konservativna	Evropska ljudska stranka (del)	Poslanska skupina Evropske ljudske stranke - Evropski demokrati (del), Unija za Evropo narodov (del)	Evropska demokratska unija
Liberalna in radikalna	Evropska liberalna, demokratska in reformna stranka	Poslanska skupina Evropske liberalne, demokratske in reformne stranke	-
Socialistična / socialdemokratska	Stranka evropskih socialistov	Poslanska skupina Stranke evropskih socialistov	-
Zelena (ekološka)	Evropska federacija zelenih strank	Poslanska skupina Zelenih/Evropske svobodne zveze (del)	-
Regionalistična	Evropska svobodna zveza - Demokratska stranka narodov Evrope	Poslanska skupina Zelenih/Evropske svobodne zveze (del)	-
Radikalno leva	-	Poslanska skupina Konfederalne evropske levice/Severne zelene levice	Forum nove evropske levice
Skrajno desna	-	Tehnična poslanska skupina (del)	Euronat (del)
Anti-evropska	-	Poslanska skupina Evrope demokracij in razlik	Anti-Maastrichtska zveza
Kmečka	-	-	-
"Single-issue"	-	-	-

Vir: Fiala in Mareš, 2001: 143

Kot lahko vidimo, trenutno evropske strankarske federacije, ki jih avtorja v preglednici jasno in nedvoumno povezujeta z EU, ne predstavljajo edino obliko povezovanja strank iz evropskih držav. Nekatere strankarske družine niso oblikovale strankarske povezave na podlagi 191. člena Pogodbe o Evropskih skupnostih. Gre predvsem za konservativne stranke, ki odklanjajo poglobljanje integracijskih procesov na politični ravni (Evropska demokratska unija oziroma nekatere izmed njenih članic) in skrajno desne nacionalistične stranke (EURONAT). Vendarle pa je potrebno povedati, da je moč teh strank v primerjavi z obstoječimi evropskimi strankarskimi federacijami manjša.

Fiala in Mareš (2001) opozarjata, da so sodobne evropske strankarske federacije v večji meri posledica pragmatičnih in manj stabilnih družbenih cepitev kot so bile tradicionalne cepitve izpostavljene pri Lipsetu in Rokkanu. Fiala in Mareš (2001: 144) tako govorita o naslednjih cepitvah: evropanizem vs. evroskepticizem, močnejša evropska vlada vs. nacionalna suverenost, pozitiven odnos do imigracijskih procesov vs. anti-imigracija ali širitev vs. anti-širitev.

Omenjena avtorja in tudi nekateri drugi avtorji evropske strankarske federacije vidijo predvsem kot tehnične povezave, ki omogočajo komunikacijo znotraj institucij EU, zlasti znotraj Evropskega parlamenta. Tako Brokl (2001: 4) opozarja, da ne obstaja niti evropski demos niti evropske politične stranke. Če se torej želimo ukvarjati s problematiko evropskega (mednarodnega) povezovanja strank, se ne bi smeli omejiti zgolj na vprašanje evropskih strankarskih federacij, ampak bi morali v analizo zajeti tudi druge vrste mednarodnih strankarskih povezav. Normativno-teoretsko podlago naše analize bo tako predstavljal koncept strankarskih družin, ki je bil predstavljen v preglednici 1.

Češke politične stranke in mednarodno strankarsko povezovanje

Češki strankarski sistem se je začel pospešeno oblikovati takoj po padcu komunističnega sistema ob koncu leta 1989. Tri politične stranke (komunistična stranka, socialistična stranka in ljudska stranka), ki so na Češkem obstajale v okviru t.i. Nacionalne fronte med leti 1948-1989, so skoraj takoj po sprejetju prvega zakona o političnih strankah v češki zgodovini januarja 1990 dobile konkurenco več deset strank (Vodička in Cabada, 2003: 204).¹ Večina teh strank je že kmalu po prvih demokratičnih volitvah leta 1990 spoznala, da njihov položaj v češki družbi ni prav močan, po drugi strani pa se je po volitvah oblikovala skupina parlamentarnih strank, ki so prek ustavnih institucij začele oblikovati ne samo domačo, temveč tudi zunanjo politiko. Glavni zmagovalec volitev je bil Državlanski forum, ki v javnosti ni bil zaznan (in tudi sam se ni opredelil) kot klasična stranka, ampak kot vseobsegajoče demokratično politično gibanje. Zato tudi mednarodno strankarsko sodelovanje ni bila tema, kateri bi Državlanski forum posvetil več pozornosti.

V mednarodno strankarsko sodelovanje so se prve začele vključevati krščansko usmerjene stranke - na eni strani Krščanskodemokratska unija - Češkoslovaška

---

¹ O problematiki oblikovanja češkega strankarskega sistema glej Cabada (1999) ali Cabada (2003a).

Ljudska stranka, na drugi strani pa Krščanskodemokratska stranka. Obe stranki sta bili že leta 1990 sprejeti v Evropsko demokrasko unijo, torej transnacionalno strankarsko organizacijo liberalnih in konservativnih strank v Evropi. Obe stranki sta postali njeni polnopravni članici. Vendar pa med njima obstaja razlika, ki izhaja iz preteklosti. Medtem ko je Krščanskodemokratska unija - Češkoslovaška ljudska stranka predstavljala kontinuiteto oziroma stranko, povezano s komunistično zgodovino Češkoslovaške (Nacionalna fronta), se je Krščanskodemokratska stranka oblikovala na podlagi disidentskega gibanja na Češkoslovaškem, predvsem Liste 77.

Tudi češki socialni demokrati so se že leta 1990 vključili v mednarodno socialistično oziroma socialdemokratsko strankarsko organizacijo, saj so postali polnopravni člani Socialistične internacionale. Socialdemokratska stranka je bila leta 1948 prisilno združena s Komunistično stranko, vendar je z delovanjem nadaljevala v emigraciji, zlasti v Združenih državah Amerike in v Nemčiji. Predvsem delovanje članov češke socialdemokratske stranke v Nemčiji je postalo koristna podlaga za njeno delovanje v postkomunistični Češki republiki.

Ko govorimo o mednarodnem sodelovanju čeških strank v začetku 90. let, ne smemo pozabiti na radikalne oziroma skrajne stranke. Na levisi moramo omeniti predvsem komunistično stranko, ki se je po razcepu s slovaškimi komunisti poleti 1990 preimenovala v Komunistično stranko Češke in Moravske. Češki komunisti so ves čas 90. let ohranjali odnose s t.i. bratskimi strankami v državah, kjer je komunistom uspelo ohraniti svoj položaj. Gre predvsem za Kitajsko, Kubo, Ljudsko demokratično republiko Korejo in Vietnam.

Na radikalni desnici na Češkem moramo omeniti Združenje za republiko - Republikansko stranko Češkoslovaške. Ta stranka je s svojim nazivom poskušala prepričati domačo javnost, predvsem pa konservativne stranke na Zahodu, da predstavlja avtentično konservativno-republikansko desnico. Predvsem na podlagi tega dejstva je v prvem obdobju svojega obstoja dobila podporo tako Republikanske stranke ZDA kot tudi nemških Republikancev pod vodstvom Franza Schönhuberja. Kmalu se je izkazalo, da gre za radikalno oziroma celo skrajno stranko, ki je partnerje iskala med nacionalističnimi strankami, kot so npr. Nacionalna fronta Jean-Marie Le Pena v Franciji ali Liberalno-demokratska stranka Vladimirja Žirinovskega v Rusiji.

Dejanski nastanek tekmovalnega strankarskega sistema, v katerem so oblikovani ideološki poli, lahko povežemo šele s procesom kristaliziranja strankarske arene na Češkem v volilnem obdobju 1990-1992.² Državlanski forum je leta 1991 razpadel v dva dela - liberalno-konservativno Državlansko demokrasko stranko in liberalno-socialno Državlansko gibanje, kot naslednico Državlanskega foruma pa lahko opredelimo tudi konservativno Državlansko demokrasko zvezo.³ Cepitev

² Prvo zakonodajno obdobje federalnega in republiških parlamentov je bilo namenoma skrajšano za dve leti, da bi leta 1992 na volitvah nastopile "resnične" stranke.

³ Zveza je nastala na podlagi Demokratske pobude, prvega strankarskega subjekta izven Nacionalne fronte, ki je bila oblikovana oktobra 1989, in se je začasno pridružila Državlanskemu forumu. Iz Demokratske pobude so nastale tri politične stranke - poleg zveze že omenjena Krščanskodemokratska stranka in Liberalnodemokratska stranka, ki se je kasneje spet povezala z Državlansko demokrasko zvezo.

Državlanskega foruma je vsekakor predstavljala le del celotne spremembe podobe strankarskega sistema na Češkem (Cabada, 1999: 292).

Na parlamentarnih volitvah leta 1992 je zmagala koalicija Državlanske demokratske stranke (ODS) in Krščanskodemokratske stranke (KDS), sledila ji je volilna koalicija postkomunistov (Levi blok). Petodstotni volilni prag je prestopilo še nekaj majhnih strank - socialni demokrati (ČSSD), ljudska stranka (KDU-ČSL), republikanci (SPR-RSČ), Gibanje za moravsko samoupravo (HSD-SMS), Državljska demokratska zveza (ODA) in Liberalno-socialna unija (LSU). Po volitvah so večinsko vlado oblikovale državljanske (ODS in ODA) in krščanske (KDU-ČSL in KDS) stranke.

Glede sodelovanja čeških strank z evropskimi transnacionalnimi strankarskimi organizacijami lahko povemo, da so državljanske stranke leta 1992 postale članice Evropske demokratske unije. Ko se je leta 1993 liberalna frakcija v Evropskem parlamentu spremenila v Evropsko liberalno, demokratsko in reformno stranko (ELDR), so z njo začele sodelovati majhne češke liberalne stranke - Liberalno-socialna unija in Državljsko gibanje (kasneje imenovano Svobodni demokrati - Liberalna nacionalnosocialna stranka). Državljsko gibanje je postalo pridružen član ELDR leta 1994, vendar pa je stranka po parlamentarnih volitvah leta 1996 dejansko skorajda izginila s češkega političnega prizorišča. Zato lahko tudi trdimo, da češkemu strankarskemu sistemu manjka liberalna stranka oziroma stranka, ki bi sodelovala z evropskimi liberalci.

Po letu 1992 so se češke stranke na splošno začele bolj zanimati za strankarsko povezovanje znotraj Evropskega parlamenta. Začetek pogajanj Češke republike (nastala je 1. januarja 1993) z EU, kot tudi optimizem češke politične elite o hitrem vstopu v EU, sta sprožila val navdušenja nad evropskim strankarskim in političnim povezovanjem. Marek in Dürr (2002: 85) v tem pogledu govorita o prvi fazi odnosov med Češko republiko in EU, ki se je končala leta 1995, zaznamujeta pa jo naivnost in idealizem. Idealizem se je po spoznanju čeških strank in čeških politikov, kaj pravzaprav predstavljajo EU in evropske stranke ter kako omejena sta vloga in beseda čeških strank, spremenil v realizem in celo pesimizem.

Do poenostavljenja češkega strankarskega sistema je prišlo predvsem po parlamentarnih volitvah leta 1996 in izrednih parlamentarnih volitvah leta 1998. Te so bile rezultat krize strankarskega sistema, afer s financiranjem strank itn. Kot relevantne stranke so se leta 1998 izkazali socialni demokrati (ČSSD), državljanski demokrati (ODS), komunisti (KSČM), krščanski demokrati (KDU-ČSL) in novo oblikovana Unija svobode (US),⁴ ki je prevzela volivce razpadle ODA. Parlament so leta 1998 poleg ODA zapustili tudi republikanci. Krščanskodemokratska stranka se je že leta 1995 združila z ODS, regionalne moravske stranke so izgubile podporo sredi 90. let, vse ostale majhne parlamentarne stranke pa je v obdobju 1993-1996 pogoltnila socialna demokracija pod vodstvom Miloša Zemana (Cabada, 1999: 293-294).

⁴ Trditev, da je US nastala samo z odcepitvijo dela ODS, ni popolnoma pravilna. V stranko so se vključili tudi pomembni (in nezadovoljni) politiki liberalne usmeritve z regionalne ravni. Vendar so kasneje premoč v stranki dobili bivši politiki ODS, kar je verjetno tudi prispevalo k padcu podpore volivcev za US.

V drugi polovici 90. let so češke stranke začele sodelovati z nastajajočimi evropskimi političnimi strankami. Poenostavljenje strankarskega sistema na Češkem je v tem smislu pomenilo dejstvo, da je v posameznih evropskih strankah večinoma nastopala ena stranka. Tako je v Evropsko socialno demokratsko stranko (PES), ki je nastala leta 1992, vstopila Češka socialdemokratska stranka. Leta 1995 je dobila položaj članice-opazovalke, leta 1999 pa položaj pridružene članice. V Evropsko ljudsko stranko (EPP) je leta 1996 kot članica-opazovalka vstopila Krščanskodemokratska unija-Češkoslovaška ljudska stranka, leta 1998 pa je postala njena pridružena članica. Zaradi notranjepolitičnega sodelovanja s krščanskimi demokrati se je EPP leta 1998 kot opazovalka pridružila tudi Unija svobode, ki bi po ideološkem kriteriju sicer bolj pripadala družini liberalnih strank, torej ELDR. Kljub temu je Unija svobode leta 2000 svoje članstvo okrepila, saj je postala pridružena članica EPP.

Edina evropska stranka, ki od samega začetka članicam iz držav srednje in vzhodne Evrope priznava polnopravno članstvo, je Evropska federacija zelenih strank (EFGP). Njena članica je leta 1997, po ponovni pridobitvi lastne politične subjektivitete,⁵ postala tudi češka Stranka zelenih. Druge češke stranke, ki so članice evropskih strankarskih federacij, oblikovanih na podlagi 191. člena Pogodbe o Evropskih skupnostih, naj bi postale njihove polnopravne članice takoj po vstopu Češke republike v EU.

Kot vidimo, dve pomembni češki stranki nista transparentno vključeni v sodelovanje s katero evropsko strankarsko federacijo. Gre za državljanske demokrate in komuniste. Obe stranki v svojih programih pogosto operirata z besedo nacionalni interesi, kar bi lahko predstavljalo enega od razlogov, zakaj stranki stojita ob strani strankarskega povezovanja na ravni EU oziroma Evropskega parlamenta (Cabada, 2002). Izolacija poststalinističnih komunistov, ki jo opazamo na češki politični sceni,⁶ se logično prenaša tudi na evropsko raven. V primeru, da bi češki komunisti vstopili kot poslanci v Evropski parlament, bi morda prišlo do spremembe tega položaja, torej do večjega sodelovanja s strankami, ki so danes članice Poslanske skupine Konfederalne evropske levice/Severne evropske levice (GUE/NGL), ki naj bi se zaradi želje nekaterih članic - predvsem nemške postkomunistične Stranke demokratičnega socializma (PDS) - spremenila v novo evropsko politično stranko (Fiala in Mareš, 2001: 117).

Državljska demokratska stranka je leta 1992 postala članica Evropske demokratske unije (EDU), torej transnacionalne povezave konservativnih strank. Članice EDU so se v drugi polovici 90. let soočale z bistvenim vprašanjem, povezanim s poglobljanjem evropske integracije - ali naj proces podprejo (in se pridružijo

⁵ Zeleni so do sredine 90. letih sodelovali v različnih volilnih koalicijah. Najprej z Liberalno-socialno unijo (1992), kasneje pa s socialnimi demokrati. Šele leta 1997 je bila Stranka zelenih ponovno oblikovana kot samostojna stranka.

⁶ Vse relevantne stranke odklanjajo možnost oblikovanja vladne koalicije s komunisti. KSČM torej razpolaga z negativnim koalicijskim potencialom. Ne glede na to dejstvo so glasovi komunističnih poslancev, predvsem po parlamentarnih volitvah leta 2002, pogosto nujno potrebni in dobrodošli vsem parlamentarnim strankam. Kot primer lahko navedemo izvolitev Vaclava Klause za predsednika države. Povedati pa je treba, da kljub temu parlamentarno koalicijo največkrat oblikujejo komunistični in socialdemokratski poslanci.

EPP) ali naj bodo do poglobljanja evropske politične integracije skeptične in ohranijo svoj položaj v EDU, ki se bo z odhodom krščanskodemokratskih oziroma ljudskih strank verjetno spremenila v "čisto" konservativno, evrorealistično ali evroskeptično strankarsko skupino.

Državljanjski demokrati (in tudi Državljanjska demokratska zveza) so se na evropski ravni odločili samo za članstvo v EDU, torej za konservativno strankarsko organizacijo.⁷ Leta 2001 se je ODS pridružila Mednarodni demokratski uniji (IDU), kar je simbolično potrdilo njeno usmeritev k transatlantskemu sodelovanju. Kot meni Mareš (2000: 97), se je ODS odpravila na pot strank, ki poskušajo pridobiti skrajnejše desno orientirane volivce, tako kot npr. CDU/CSU, FIDESZ, Forza Italia. Ko opazujemo dogajanje v Evropskem parlamentu, vidimo, da se je začela oblikovati evropska konservativna stranka, ki zaenkrat še nastopa kot del EPP. V prihodnosti pa verjetno lahko pričakujemo nastanek samostojne evropske konservativne stranke, ki naj bi se ji pridružila tudi ODS.

Zadnjo evropsko strankarsko federacijo predstavlja Evropska svobodna zveza - Demokratska stranka narodov Evrope (ESA-DSNE), ki združuje stranke, ki se označujejo kot regionalistične, avtonomistične, federalistične, nacionalistične. Gre torej za stranke etničnoregionalne strankarske družine (Fiala in Mareš, 2001: 100). ESA-DSNE zaenkrat ne vključuje nobene stranke iz držav, ki ne bi bile članice EU. Kljub temu pa se je ESA-DSNE leta 2001 pogajala tudi s predstavniki Moravske demokratske stranke (MDS), ki je v češki strankarski areni sicer obrobni politični subjekt. MDS je septembra 2001 dobila položaj opazovalke v ESA-DSNE z možnostjo postati članica najprej čez eno leto in po izpolnitvi dodatnih pogojev (Fiala in Mareš, 2001: 105). V času pisanja tega članka ni znano, če in kako potekajo pogajanja med ESA-DSNE in MDS.

Tudi skrajno desne stranke do tega trenutka niso oblikovale evropske stranke, čeprav v zadnjih letih poskušajo poglobiti medsebojno sodelovanje. Podlago za sodelovanje je v drugi polovici 90. let ponudil francoski nacionalist J.-M. Le Pen, ki je oblikoval združenje evropskih nacionalistov EURONAT. Poleg pomembnih zahodnih skrajno desnih strank (predvsem Nacionalna fronta v Franciji, Flamski blok v Belgiji, švedska Sverige demokraterna in italijanski Forza nuova ter Movimento Sociale-Fiamma Tricolore) so se projektu pridružile tudi nacionalistične oziroma skrajno desne stranke iz nekaterih držav srednje in vzhodne Evrope (najpomembnejše so romunska Partidul Romania Mare in madžarski ML..P). Izmed čeških strank so se EURONAT pridružili republikanci (Fiala in Mareš, 2001: 130). Vendar so republikanci na volitvah leta 1998 dobili zelo majhen delež glasov, kasneje pa se je stranka razcepila in trenutno niti eden od subjektov, ki se označujeta za naslednika SPR-RSČ,⁸ politično ni relevanten.

Mareš (2002) trdi, da med češkimi strankami lahko opazimo predstavnike vseh strankarskih družin. Poglejmo torej preglednico, ki poskuša povezati obstoječe ali nastajajoče evropske stranke in obstoječe češke stranke, zlasti glede na njihovo ideološko sorodnost. Pri tem pa je potrebno opozoriti, da npr. Unijo svobode -

⁷ ODS lahko politično označimo kot konservativno, ekonomsko pa kot liberalno-paternalistično stranko.

⁸ Poleg SPR-RSČ je nastala stranka Republikanci, ki jo vodi bivši predsednik SPR-RSČ, Miroslav Sládek.

Demokratsko unijo povezujemo z ELDR, kljub temu, da je v tem trenutku pridružena članica EPP. Da ne bi prišlo do zmešnjave, v preglednici prav tako predstavljamo informacijo o sedanjem položaju stranke. V preglednico so vključene tudi stranke, ki trenutno niso relevantni politični subjekti na Češkem, vendar jih moramo razumeti kot del evropskega strankarskega povezovanja. Upoštevati moramo, da so te stranke vsaj deloma uspele, bodisi na volitvah v senat bodisi na regionalnih volitvah. Primer je Stranka zelenih, ki je na zadnjih parlamentarnih volitvah dobila 2,36 % glasov (Cabada, 2003: 237), kar ji ne omogoča vstopa v češki parlament, vendar pa jo ta delež dobljenih glasov vključuje v skupino strank, ki jih v analizi ne bi smeli izpustiti.

Preglednica 2: Strankarske družine, evropske stranke in češke stranke

Strankarska družina	Evropska politična stranka/federacija	Češka politična stranka	Status članstva
Krščansko-demokratska	Evropska ljudska stranka (del)	Krščanskodemokratska unija-Českoslovaška ljudska stranka	Po vstopu Češke v EU polnopravno članstvo
Konservativna	trenutno Evropska ljudska stranka (del)	Državljska demokratska stranka Državljska demokratska zveza	Nista članici
Liberalna in radikalna	Evropska liberalna, demokratska in reformna stranka	Unija svobode - Demokratska unija Liberalna in reformna stranka (LIRA) ⁹	Pridružena članica Evropske ljudske stranke Ni članica
Socialistična / socialdemokratska	Stranka evropskih socialistov	Češka socialdemokratska stranka	Po vstopu Češke v EU polnopravno članstvo
Zelena (ekološka)	Evropska federacija zelenih strank	Stranka zelenih	Polnopravno članstvo
Regionalistična	Evropska svobodna zveza - Demokratska stranka narodov Evrope	Moravska demokratska stranka	Opazovalka
Radikalno leva	Radikalno leva - trenutno ni oblikovana	Komunistična stranka Češke in Moravske	-
Skrajno desna	Skrajno desna - trenutno ni oblikovana	SPR-RSČ, Republikanci	-

⁹ LIRA je nastala leta 2002, in sicer kot izrecno liberalna stranka. Na volitvah v Senat leta 2002 je bil izvoljen en njen kandidat, a ima omenjena stranka v češkem strankarskem sistemu zgolj marginalno vlogo.

Sklep

Češke stranke so skozi 90. leta 20. stoletja in tudi v začetku 21. stoletja formalno sodelovale z evropskimi transnacionalnimi in supranacionalnimi strankarskimi organizacijami. Sredi 90. let se je njihova pozornost začela usmerjati predvsem k evropskim strankarskim federacijam kot predstavnicam strankarske politike znotraj EU. Stranke, ki se zavzemajo za članstvo Češke republike v EU, evroskeptične stranke in tudi stranke, ki vstopu v EU odkrito nasprotujejo, imajo evropsko strankarsko povezovanje za pomembno, čeprav na podlagi različnih interesov, ideoloških izhodišč in stališč. Stranke sedanje vladne koalicije (ČSSD, KDU-ČSL in US-DEU) so najbolj aktivne v sodelovanju z evropskimi strankarskimi federacijami, medtem ko se opozicijski državljanski demokrati bolj usmerjajo k sodelovanju znotraj Evropske demokratske unije, ki nima statusa evropske strankarske federacije na podlagi 191. člena Pogodbe o Evropskih skupnostih. Komunistična stranka trenutno ne sodeluje s strankami na evropski ravni, vendar v prihodnosti lahko pričakujemo njeno vključitev v nastajajočo evropsko stranko radikalne levece.

Moč čeških strank znotraj evropskih strankarskih federacij bo odvisna predvsem od števila poslancev, ki jih bodo posamezne češke stranke dobile na volitvah v Evropski parlament. Če upoštevamo rezultate zadnjih parlamentarnih volitev in jih apliciramo na prihodnje (in za Češko republiko prve) volitve v Evropski parlament, bodo češke stranke prispevale k povečanju števila poslancev v poslanskih skupinah EPP (KDU-ČSL in morda tudi US-DEU), PES (ČSSD), GUE/NGL (KSČM). Poslanci izvoljeni na listi ODS bodo verjetno svoje glasove razdelili med ELDR in konservativni del EPP. ELDR pa bi lahko pridobila podporo poslancev US-DEU, in sicer na račun EPP. Vsekakor bo predstavljalo 20 poslancev Evropskega parlamenta, izvoljenih v Češki republici, razmeroma majhno število, ki se bo precej uravnotežno razpršilo po vseh poslanskih skupinah Evropskega parlamenta.

LIITERATURA

- Beyme, Klaus von (1982): *Parteien in westlichen Demokratien*. München: R. Piper & Co Verlag.
- Brokl, Lubomír (ed.) (2001): *Poslanci, senátoři a vstup České republiky do Evropské unie*. Praga, Dokumentační in informativní center Parlamentu.
- Cabada, Ladislav (2003): *Czech National Interest(s) and the European Union - Position of Czech Political Partisanship*. In *Proceedings of the University of West Bohemia in Pilsen*, Vol. 6, 141-152.
- Cabada, Ladislav (2003a): *Malé politické subjekty a volby v České republice*. In: Linek, L., Mrklas, L., Seidlová, A. in Sokol, P. (eds.), *Volby do poslanecké snemovny*, 229-239, Praga, Sociološský ústav Akademie věd České republiky.
- Cabada, Ladislav (2002): *Čeští nacionalní interes(i) in Evropska unija v diskurzu političnega strankarstva na Češkem*. *Teorija in praksa*, Vol. 39, št. 4, 601-612.
- Cabada, Ladislav (2000): *Razumevanje nacionalne in evropske identitete - primer Češke republike*. *Teorija in praksa*, Vol. 37, št. 1, 116-129.
- Cabada, Ladislav (1999): *Razvoj strankarskega sistema na Češkem*. *Teorija in praksa*, Vol. 36, št. 2, 290-303.

- Fiala, Petr in Mareš, Miroslav (eds.) (2001): Evropské politické strany. Brno, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.
- Lewis, P. G. (2000): Political Parties in post-Communist Eastern Europe. New York, Routledge.
- Marek, Daniel in Dürr, Jakub (2002): Předvstupní očekávání a realita plného členství: zkušenosti členských zemí EU a jejich relevance pro ČR. Olomouc, Univerza Palackého.
- Mareš, Miroslav (2002): Česká republika. In Fiala, P; Holzer, J; Strmiska, M. in drugi, Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích, 121-153, Brno, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.
- Mareš, Miroslav (2000): České politické strany a evropská integrace. Integrace, 1/2000.
- Sokol, Petr (2001): Rozšiřování Evropské unie a politické strany. In Kubát, M. (ed.), Východní rozšíření Evropské unie. Východiska - stav - perspektivy, 112-147, Brno in Praha, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity in Fakulta za družbene vede Univerze Karlovy.
- Vodička, Karel in Cabada, Ladislav (2003): Politický systém České republiky. Historie a současnost. Praha, Portál.